

## ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію

Близнюк Катерини Ростиславівни

«Лексико-семантичне поле «патріотизм» в українській, англійській і польській мовах» (Вінниця, 2019. 263 с.), подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство

У процесі функціонування мови, яка є атрибутом будь-якого суспільства, відбувається взаємодія найрізноманітніших чинників соціального, політичного, культурного та наукового життя. Сучасна наука визнає залежність розвитку мови від розвитку суспільства. Вона також робить акцент на його провідній ролі в цьому процесі, а також зазначає, що мова здійснює вплив на розвиток соціуму.

Мова виступає інструментом відображення зовнішнього і внутрішнього світу людини, її життєвого досвіду. Вона також здійснює узагальнення результату пізнання. Мова не тільки демонструє дійсність, вона також слугує засобом для накопичення знань та ідей. Тому дослідження сучасних вчених-лінгвістів спрямовані, перш за все, на вивчення мовних явищ у поєднанні з антропологічними, культурними та когнітивними складниками. Водночас, у вітчизняному й зарубіжному мовознавстві відбувається поглиблення вивчення мов у зіставних аспектах. При цьому досі було здійснено системний зіставний аналіз лексико-семантичних полів «патріотизм» в українській, «patriotyzm» у польській і «patriotism» в англійській мовах із використанням методів структурної лінгвістики.

У цьому контексті актуальність дисертаційного дослідження К. Р. Близнюк не викликає заперечень.

Дисертаційне дослідження К. Р. Близнюк має теоретичне значення, оскільки його результати поглиблюють теоретичну базу зіставно-типологічного вивчення лексики споріднених і віддалено споріднених мов. А семантичні матриці (3 узагальнені матриці лексико-семантичних полів та 27 матриць

мікрополів), побудовані в електронному форматі, створюють основу для подальших досліджень із лексичної семантики, типології, лінгвокультурології, етнолінгвістики тощо.

Погоджуємося із науковою новизною дисертації. У рецензованому дослідженні вперше у зіставному аспекті проаналізовано склад, структуру і семантику лексико-семантичних полів «патріотизм» в українській, «patriotyzm» у польській і «patriotism» в американській англійській мовах. Подальшого розвитку набула теорія лексико-семантичного поля, уточнено основні терміни поняттєво-категорійного апарату. Зокрема, у роботі конкретизовано поняття семантичного мікрополя як структурної частини лексико-семантичного поля. Встановлено чинники, що вплинули раніше, і ті, що досі впливають на формування семантики центральних лексем і полів загалом. Виокремлено та схарактеризовано ядерні, приядерні, напівпериферійні та периферійні зони лексико-семантичних полів «патріотизм», «patriotyzm» і «patriotism». Простежено членування кожного лексико-семантичного поля на семантичні мікрополя.

Важливим є практичне значення роботи, що полягає у можливості застосування отриманих результатів під час укладання одно-, дво- і тримовних тлумачних словників, тезаурусів, словників синонімів чи слів близьких за значенням, створенні електронних автоматизованих систем перекладу, а також під час викладання курсів із зіставного та загального мовознавства, лексикології української, польської та англійської мов, типології, теорії й практики перекладу.

У роботі варто відзначити ретельно відібраний та організований матеріал дослідження, що становить 319 лексем і 797 сем у сучасній українській мові, 308 лексем і 839 сем у польській, 311 лексем і 954 семи в американському варіанті англійської мови. Вміло застосовуючи метод компонентного аналізу, аналіз словникових дефініцій та прийом побудови матриці, дисертантка здійснює детальний опис матеріалу, мінімізуючи при цьому дослідницький суб'єктивізм в аналізі, що є перевагою використання методів структурної лінгвістики у дослідженнях лексичної семантики. Крім того, позитивно



оцінюємо запропонований у третьому розділі ілюстративний матеріал, що служить для кращого передавання значень аналізованих лексем і семантичних опозицій між ними.

Дисертація має логічну структуру, зумовлену поставленою метою і завданнями дослідження, а також обраними підходами до аналізу матеріалу. Робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури (240 позицій), списку джерел (32 позиції), додатків. Повний обсяг роботи становить 263 сторінки, основний текст викладено на 200 сторінках друкованого тексту.

Заслуговують уваги додатки до роботи, де наведено зразки фрагментів семантичних матриць і названо низькочастотні семи українського, англійського і польського лексико-семантичних полів.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, вказано мету і завдання роботи, визначено предмет, об'єкт і матеріал дослідження, описано використані в роботі методи, з'ясовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, висвітлено шляхи апробації основних положень роботи.

К. Р. Близнюк ставить собі за мету виявити спільні та відмінні структурні й семантичні характеристики лексико-семантичних полів «патріотизм» в українській, «patriotyzm» у польській і «patriotism» в англійській (американський варіант) мові. Цієї мети дисертантка успішно досягає.

У першому розділі описано теоретико-методологічні засади дослідження лексико-семантичних полів у зіставному аспекті. Зокрема, розкрито поняття лексико-семантичного поля, наголошено на необхідності відрізнити лексико-семантичні поля від лексико-тематичних груп і концептуальних полів, окреслено шляхи застосування теорії мовних картин світу для вивчення лексичної семантики та простежено методологію й алгоритм проведення дослідження.

Заслуговує на схвалення намагання дослідниці висловити власні міркування щодо певних теоретичних проблем. Привабливою постає авторська позиція, щодо необхідності членування лексико-семантичного поля на

семантичні мікрополя як його структурні частини, що формуються навколо семантичних центрів.

У другому розділі «Системно-структурна організація лексико-семантичних полів «патріотизм», «patriotism», «patriotyzm» в українській, англійській і польській мовах» простежено історію формування семантики лексем на позначення патріотичних почуттів, розкрито особливості ядерно-периферійної організації лексико-семантичних полів і зіставлено дані щодо їхньої ієрархічної структури.

Перший підрозділ цього розділу прямо не пов'язаний зі структурною організацією полів, проте доцільність його вміщення зумовлена тим, що окреслена специфіка формування семантики лексем *patriotyzm*, *patriotism* і *patriotizm*, а також наведені екстралінгвальні факти пояснюють домінування тих чи тих значенневих компонентів у структурі аналізованих лексико-семантичних полів.

Третій розділ «Семантико-структурні характеристики лексико-семантичних полів «патріотизм», «patriotyzm» і «patriotism» в українській, польській та англійській мовах» містить 9 підрозділів, що розкривають семантику і структуру мікрополів «любов», «miłość», «love»; «відданість», «poświęcenie», «devotion»; «повага», «szacunek», «respect»; «сміливість», «odwaga», «courage»; «піднесення», «podniecenie», «enthusiasm»; «бажання», «chęć», «desire»; «прихильність», «sympatia», «sympathy»; «пиха», «honor», «pride»; «націоналізм», «nacjonalizm», «nationalism».

Дослідниця провела детальний аналіз ядерно-периферійної структури мікрополів, простежила типи семантичних опозицій, що утворюються між їхніми елементами, а також виявила семантичні зв'язки між мікрополями кожного лексико-семантичного поля. Особливої уваги заслуговують висновки до розділу, де конкретизовано аломорфні та ізоморфні риси мікрополів.

Висновки до розділів та загальні висновки вважаємо ґрунтовними. Вони цілком відповідають поставленим завданням і якісно узагальнюють результати проведеного дослідження.



Важливо, що в загальних висновках окреслено перспективи подальших досліджень лексико-семантичних полів і наголошено на можливості використати отримані результати для укладання семантичних словників. Зокрема, для давно очікуваного семантичного словника української мови, проспект до якого ще 1990 р. підготували М. М. Пещак, Н. Ф. Клименко та Є. А. Карпіловська, але втілення він так і не знайшов. Сподіваємося, що результати дослідження К. Р. Близнюк у майбутньому стануть частиною такого словника.

Загалом високо оцінюючи рецензоване дисертаційне дослідження, вважаємо за потрібне висловити такі побажання і поставити запитання:

1. На с. 30 вказано, що у сучасному мовознавстві нема єдиної позиції, чи можна вважати елементами поля одиниці різних граматичних класів. Далі констатовано: «У нашому дослідженні до розгляду приймаємо лексичні одиниці одного класу, тобто аналізоване поле є іменниковим, оскільки його центральний елемент – слово *патріотизм* – є іменником». Вважаємо, що такий вибір потребує конкретизації.

2. У теоретичному розділі роботи, зокрема на сторінках 30 – 33 досить детально проаналізовано поняття ядро-периферійної організації поля. Головним критерієм зарахування лексеми до відповідної зони названо наявність інтегральних і диференційних семантичних компонентів. Зазначено, що до ядерної зони входять лексеми, максимально близькі до позначуваного поняття чи явища, натомість периферію формують слова з менш інтенсивними семантичними зв'язками. Водночас, під час безпосереднього аналізу матеріалу варто було б уточнити критерії зарахування конкретних одиниць до ядерної, приядерної, напівпериферійної та периферійної зон відповідних полів. Наприклад, чому лексеми *affinity* (15), *aggression* (15), *ardor* (15), *desire* (15), *egotism* (15), *grittiness* (15), *haughtiness* (15), *insult* (15), *praise* (15), *sentiment* (15), *stoutness* (15), *tenderness* (15), *authority* (15) (с. 100) в англійському лексико-семантичному полі «*patriotism*» віднесено до приядерної зони, коли одиниці з такою ж кількістю сем в українському полі введено до ядра: *запал* (15), *офіра* (15), *подвиг* (15), *честь* (15) (с. 86).

3. У дисертації продумано і послідовно описано парадигмальні семантичні відношення між лексичними одиницями полів. Обравши аналіз семантичних опозицій як один із методів дослідження (54 – 60 с.), здобувачка аналізує еквіполентні, привативні та опозиції тотожності, але не визначає градуальних опозицій. Чи це означає, що такого типу відношення у досліджуваних полях відсутні? Крім того, у тексті подекуди згадано про синонімію (с. 129, 143, 146, 150, 155, 164, 167) й антонімію (с. 130, 162, 215). На нашу думку, доцільно було б проаналізувати ці явища детальніше, а також звернути увагу на гіперо- і гіпонімію.

4. Третій розділ роботи є найбільшим (114 – 215 с.), що не викликає заперечень, оскільки такий розмір зумовлений великим обсягом матеріалу (по 9 мікрополів у кожній із трьох аналізованих мов) та методикою здійснення дослідження. Утім, всередині розділу спостерігаємо непропорційність опису. Наприклад, мікрополям «любов», «miłość», «love» і «відданість», «poświęcenie», «devotion» присвячено 12 та 16 сторінок відповідно, натомість мікрополям «націоналізм», «nacionalizm», «nationalism» – лише 7 сторінок.

Висловлені побажання і зауваження не применшують цінності дисертаційного дослідження, основні положення якого та отримані результати поглиблюють теоретичну базу зіставного вивчення лексичної семантики. Загалом, робота вирізняється чіткою, несуперечливою метамовою, структурованим науковим описом і стилістичною вправністю.

Автореферат повністю відповідає загальній концепції, структурі та висновкам дисертації.

Основні результати дослідження викладено у 16 одноосібних публікаціях, серед них 9 статей у наукових фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України, 1 – в іноземних виданнях, 3 статті у нефархових виданнях та 3 тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях. Робота пройшла апробацію на тринадцяти конференціях, з яких 8 – міжнародні. На нашу думку, наукова громадськість отримала достатньо можливостей для ознайомлення з результатами дослідження К. Р. Близнюк, опубліковані праці в цілому



відбивають основний зміст роботи, що також підтверджують бібліографічні посилання в кінці кожного з трьох розділів дисертації.

Отже, дисертаційне дослідження Близнюк Катерини Ростиславівни «Лексико-семантичне поле «патріотизм» в українській, англійській і польській мовах» відповідає п. п. 9 – 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року №567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року та № 1159 від 30.12.2015 року), а його авторка Близнюк Катерина Ростиславівна цілком заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство.

Офіційний опонент –  
кандидат філологічних наук,  
доцент кафедри іноземних мов  
для гуманітарних факультетів  
Чернівецького національного університету  
імені Юрія Федьковича



Ю. В. Собков

Підпис *Собкова Ю. В.* засвідчую  
Учений секретар Чернівецького національного  
університету імені Юрія Федьковича  
*Дулубська Н. О. Реліш*  
" 13 " листопада 2019

